

חמודי שי

על התורה והמועדים

הגנינים ורעיונות מחודשים בדרך הדרוש והמוסר בפרשת השבוע | גליון מ"א | שמחת שמ"ע תשפ"ז

המהפך הקוטבי של לוי

אאמו"ר הרב לייב געליבטער זצ"ל עמד על הניגוד הזה במאמר ב"הפרדס" משנת תשל"א, והוא פותח בשאלה שלכאורה אינה מענייננו: למה שבט לוי היה פטור מן השעבוד במצרים? אך תשובתו ממש נוגעת בעצם ההבדל בין תוכחת יעקב לברכת משה.

הנה המהפך שהתחוללה בלוי אינה חיצונית. השבט שיעקב גזר עליו פיזור, נעשה מובדל לה'. לא פיזור של קללה, אלא פיזור של קדושה: בכל עיר ועיר, בכל מקום בישראל, לוי מלמד, לוי משרת, לוי נושא את שם ה'. אבי זצ"ל מסביר ששינוי גדול התחולל בנפש לוי מכוח תוכחתו של יעקב. שינוי זה בעומק ליבם התגלה ובא לידי ביטוי בעקבות חטא העגל. ברגע שהעולם כולו רעד, כשמשה קרא "מִי לָהּ אֱלֹהִים", שבט לוי לא היסס. הם עמדו. הם פעלו. הם מסרו עצמם בגוף ובנשמה לעבודת ה', ומאותו רגע הם התחילו בדרך חדשה בפועל. התגלה ויצא לפועל שינוי במהות.

האור החיים הקדוש בביאורו על הפסוק "אֲשֶׁר נִסִּיתוּ בַּמָּסָה" מאיר את העניין. יעקב גינה את האף והעברה. אבל במסה, כשהשבטים ניסו את ה', לוי לא נגרר אחריהם. משה מעיד ש"הרוגז הארור" כבר איננו, וז"ל האוה"ח הקדוש: "הא למדת ששכך רוגזם". לא שהתוכחה בוטלה, אלא שמידותיהם השתנו מכוחה! הכעס שהיה כלי חמס נהפך לכלי קנאה לשם שמים!

מה קרה עם שמעון?

ושמעון? איפה ברכתו? זו שאלה שאין להתעלם ממנה. בברכות משה אין ברכה מיוחדת לשבט שמעון. והרי הם עמדו יחד לפני יעקב: "שְׁמֵעוֹן וְלֵוִי אֲחִים... אָרוּר אָפֶם כִּי עָז". אותו חוב. אותה גערה. אותה

פרשת וזאת הברכה

היכן ברכתו של שמעון?

מתוכחה לברכה: יעקב אבינו, משה רבינו, ושבט לוי

הנה בסוף ספר בראשית עומד יעקב אבינו על סף פטירתו ומכנס את בניו. הוא אינו מסתפק בברכה בלבד; הוא פותח בתוכחה חדה, נוקבת, שחודרת עד עמקי הנשמה. בסוף התורה עומד משה רבינו לפני פטירתו ומברך את השבטים. ההקבלה ברורה ומרגשת: שני מנהיגי הדורות, מנהיג הדור שירד למצרים, ומנהיג הדור שיצא ממצרים, בדבריהם האחרונים לכלל ישראל. אבל ההבדל זועק להסבר. יעקב פותח במוסר ותוכחה. ראובן מקבל תוכחה על הפחז שלו. שמעון ולוי מקבלים תוכחה, ואפילו קללה,

על האף ועל והעברה שלהם. ואילו משה, לכאורה, כולו ברכה, כולו שבח, כולו ייעוד של קדושה. הניגוד מגיע לשיאו בברכת לוי. יעקב מכריז באופן חד משמעי: "שְׁמֵעוֹן וְלֵוִי אֲחִים כְּלִי חָמֵס מְכַרְתֶּיהֶם... אָרוּר אָפֶם כִּי עָז וְעִבְרָתָם כִּי קִשְׁתָּה אַחֲלָקֶם בִּיעֲקֹב וְאַפִּיצֶם בְּיִשְׂרָאֵל" (בראשית מט, ה-ז). וכשמשה מגיע לאותו שבט עצמו, הוא אומר: "וְלֵלֵוִי אָמַר תְּמִיךְ וְאוֹרִיךְ לְאִישׁ חֲסִידְךָ... יוֹרוּ מִשְׁפָּטֶיךָ לִיעֲקֹב וְתוֹרָתְךָ לְיִשְׂרָאֵל" (דברים לג, ח-י). איך? איך השבט שנקשר "בכלי חמס", באף עז ובעברה קשה, נהפך ל"איש חסידך"? איך מי שנאמר עליו "אחלקם ביעקב ואפיצם בישראל" זוכה לאורים ותומים, לעבודה, ולהורות משפטי ה' ליעקב ותורתו לישראל? זו לא סתם שינוי ניסוח, זה מהפך קוטבי במציאות.

עניינים שנתבאר

פרשת וזאת הברכה

מתוכחה לברכה: יעקב אבינו, משה רבינו, ושבט לוי

המהפך הקוטבי של לוי

מה קרה עם שמעון?

וכי משה לא נותן תוכחה?

ממוסר לברכה - הדרך של מנהיגי ישראל לדורות

סוכות - שמחת תורה

הטעם שסיימה התורה ברמז על שבירת הלוחות

ההכרח לשבירת הלוחות

בזמן שעבדו ע"ז ניטלו מהם הכתרים שקבלו בהר סיני

שבירת הלוחות לעוררם על מה שעשו

בהכאת הסלע רצה לקדש ש"ש בפני ישראל ולא עלתה בידו

הרהורים לאחר שמחת תורה תשפ"ד

סיום התורה עם שבירת הלוחות

מידה. אבל
המאורעות
ב מ ש ך
ה ד ו ר ו ת
ה ב ד י ל ו

אלא לכל האחים. משה נתן מוסר תחילה לכלל ישראל כולו בשירת האזינו, ורק אחר כך פנה לברכת כל שבט ושבט. זה הסדר. זה השיעור. קודם שומעים. קודם רועדים. קודם מקבלים תוכחה, ורק אחר כך הברכה יכולה לחול.

לוי הוא דוגמה חיה. הוא שמע "ארור אפם כי עז" ולא ברח מן המילים, ולא כיסה עליהן, אלא לקח אותם לתוך ליבו ועשה מהן תשובה של דורות. ואז זכה לשמוע "תומיך ואוריך לאיש חסידך".

זה אולי מהות המסר האחרון של משה: הברכה אינה באה במקום המוסר. הברכה באה מתוך מוסר וחלה על ראש מי שמוכן לשמוע ולהפנים.

"שמע בני מוסר אביך...". לוי שמע, לוי השתנה, וזכה לברכה מהפכנית! מה שהיה ארור נהפך למקור קדושה שמלמדת תורה ומשפיע קדושה לישראל.

סוכות - שמחת תורה

בסיום התורה הקדושה נאמר (דברים לד, יב) "ולכל היד החזקה ולכל המורא הגדול אשר עשה משה לעיני כל ישראל" ופירש רש"י "לעיני כל ישראל" - "שנשאו לבו לשבור הלוחות לעיניהם שנאמר (דברים ט, יז) "ואשברם לעיניכם" והסכימה דעת הקב"ה לדעתו שנאמר (שמות לד, א) "אשר שברת" - יישר כחך ששברת" עכדה"ק.

הטעם שסיימה התורה עם שבירת הלוחות

על פניהם של הדברים זה מסר מאד עצוב, למה בחר רש"י בדברי חז"ל האלו דוקא לסיים את התורה? מה הקשר ל"לעיני כל ישראל"?

איתא בגמרא (שבת פז א), מה שמשה החליט על דעת עצמו לשבור את הלוחות היה מכח תושבע"פ שהוא דרש ק"ו מה קרבן פסח, שהוא רק אחד מתרי"ג מצוות, והתורה אסרה את הקרבן על מומר, הלוחות שהם בבחינת כל התורה עאכו"כ.

והקשו התוספות שאין זה ק"ו גמור שבשלמא יש לאסור את הקרבן על המומר אבל כאן היה לו לתת להם את התורה ולהחזירם בתשובה.

כשעבדו ע"ז אבדו את הכתרים והיו שקועים בחטא

וליישב קושיית התוס' נלענ"ד שבני ישראל היו כ"כ שקועים בחטא של ע"ז, והפנו עורף להר סיני ולמעמד

ביניהם הבדלה של שמים וארץ. הספרי מסביר: שניהם נשאו את אותה "חוב" משכם. לוי "פרע את החוב" בחטא העגל, כשהשבט כולו נענה ל"מי לה' אלי", והוסיפו עוד כוח בדרכם החדש כעבור שנים בקנאותו של פנחס בשיטים. שמעון "לא פרע את חובו". הוא הוסיף חוב על חוב במעשה זמרי (ספרי, דברים לג, ח). משה אינו סותר את תוכחת יעקב, אלא מגלה מה נעשה מכוח אותה תוכחה. מידותיו של לוי, שקבל את גערת יעקב, נהפכו למקור וכלי לעלייה רוחנית. בשמעון המידה לא השתנתה אלא פרצה שוב בזמרי נשיא השבט. נמצאנו למדים שדברי יעקב לא היו גזר דין סופי. הם היו קריאה, חובה, ואפילו פתח לחזור בתשובה ולהשתנות. לוי נכנס בפתח. המילים שהיו יכולות להישאר בבחינת "ארור" נהפכו לסולם עלייה למי שהיה מוכן באמת לשמוע.

וכי משה לא נותן תוכחה?

יש לשוב ולהתבונן בכל המהלך. יעקב פותח בתוכחה גלויה. משה, בפרשת וזאת הברכה, כולו ברכות לשבטים. אין "פחז כמים". אין "ארור אפם כי עז". האם באמת אין תוכחה? לא! ברכת משה אינה עומדת לבדה. מיד לפניו, בשירת האזינו, לפני שהוא מברך, הוא מרעיד את הלבבות. האזינו אינה שירה מתוקה. היא מוסר הבווערת באש קודש: "וישמן ישרון ויבצעט... ויטש אלוך עשהו וינבל צור ישעתו" (דברים לב, טו) הסתר פנים, נטישת ברית, כולם תוצאות של שכחת ה', ח"ו. אלו דברי תוכחה נוקבים. אבל משה אינו משאיר אותם כגערה חולפת. הוא שם אותם בשירה: "ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ולמדוה את בני ישראל שימה בפיהם" (דברים לא, יט). לא רק באזון, אלא בפפה! שתהיה שגורה, שתחזור תמיד, שתלווה דור אחר דור. ורק אחרי שהמוסר כבר הושם בפיהם, הוא פונה לברכה: "וזאת הברכה אשר ברך משה איש האלקים את בני ישראל לפני מותו".

ממוסר לברכה – הדרך של מנהיגי ישראל לדורות

יעקב נתן מוסר תחילה, והמוסר נשמע לא רק לשלושה

הגדול
והנורא שהיה
שם, ולא
היו יכולים
לעשות

תשובה כשהם עובדים לע"ז וכופרים במה ששמעו מפי הגבורה "אנכי ה' אלוקיך", והיו ממש בבחי' "טובל ושרץ בידו".

והנה, בשעה שבני ישראל עבדו את העגל הם אבדו את הכתרים "נעשה ונשמע" כדאיתא בגמ' (שבת פח, ב) ופרקו את העול של קבלת התורה. והם לא יכלו לחזור בתשובה מעומק הלב מפני הרע שהיו שקועים בו ו**בלי התורה** כעין דברי האוה"ח הק' (פר' שמות) דבלי תורה א"א לחזור בתשובה אם ח"ו הגיעו לשער הנ' של טומאה וכן כתב החת"ס (סוף מס' יומא), דבשער הנ' דטומאה א"א לעשות תשובה אלא בס"ד, דזה נמנע מהאדם לעשות מכוחות עצמו.

המצב היה כך שבנ"י היו שקועים כ"כ בעומק הטומאה שלא היו יכולים לחזור בתשובה מכוחות עצמם ולא היו ראויים לתורה "שהמאור שבה מחזירו למוטב", אז איך אפשר להציל אותם אם אין להם את התורה ולא כוחות מעצמם להתעלות?

משה טיכס עצה היאך לעוררם בתשובה

והנה, תשובה צריכה להיות בבחירת בעל התשובה בעצמו ולכך משה הפועל כמצפון של כלל ישראל וכשליח ציבור היה צריך למצוא עצה **על דעת עצמו**. משה מצא עצה לעוררם לתשובה ע"י זירוז חיצוני שהיו צריכים ע"י ששבר את הלוחות והכניסם להלם כדי לעורר אותם במעשה דרמטי ומזעזע זה. הלוחות מסמלים את לב ישראל כמש"כ "כתבם על לוח לבך" (משלי ג, ג) ועצם **שבירת הלוחות נועדה לשבור את ליבות בני ישראל** להחזירם בתשובה כמש"כ "לב נשבר ונדכא אלוקים לא תבזה" (תהלים נא, יט) וכמאמר הרבי מקוצק זצוקללה"ה "אין שלם מלב שבור".

שבירת הלוחות גרמה לעם ישראל לפנות ולהביט לעבר משה ולעבר הר סיני ולהיזכר במעמד הגדול שנשתכח מהם וזהו "ואשברם לעיניכם" והשינוי מבט הזה מרומז במילים "**לעיני כל ישראל**" - ע"י שבירת הלוחות משה גרם להם להסתכל כלפי הר סיני, ולזכור את מעמד הר סיני, ובזה התעוררו לחזור בתשובה שלמה.

ההימור של משה

באמת משה רבינו חשש שיתן דין וחשבון לאחר מותו כיוון שעל דעת עצמו שבר את לוחות הברית שלא היו רכושו הפרטי אלא ממש לוחות של ה' יתברך, כתובים באצבע אלוקים, ובהם ניסים ונפלאות גלויים (כמו מ"ם וסמ"ך שבנס היו עומדים), ואיך עלה בדעתו לשבור אותם? הרי זה חילול הקודש ומחיקת שמות הקדושים, ולא שונה משריפת ספר תורה ח"ו.

והנלענ"ד שאדרבה משה ידע היטב ש"הלוחות מעשה אלוקים המה והמכתב מכתב אלוקים"... וכו' ו"מ"ם וסמ"ך בנס היו עומדים" **ושכל מציאותם למעלה מן הטבע**, ולכך עשה חשבון שלא מן ההכרח שיצא דבר רע משבירת הלוחות ואדרבה, היות וכל כוונתו לשם שמים להחזיר את עם ישראל בתשובה הוא קיווה שהקב"ה לא ייתן לשום רע לצאת מזה אלא רק תועלת.

כל עצם שבירת הלוחות רק לעיני ישראל

ועלה בדעתי שאולי כל שבירת הלוחות היתה באמת **רק לעיני ישראל** ולא בכל ממדי המציאות ולכך "שברי לוחות מונחים בארון" ואותו ארון עם שברי הלוחות היה יוצא עם ישראל למלחמה ואיתו היו נוצחין, הרי שכוחם קיים! ולאחר זמן ראיתי שזכיתי לכוון לדעת גדולים ע"פ כמה מקורות שמתעדים מעשה נורא ונפלא מרבינו בעל ה'בית ישראל' מגור זצוקללה"ה שרצה לנחם ניצול שואה שאיבד את הכל כפשוטו בשנות הזעם. ה'בית ישראל', שגם איבד משפחה בשואה, אמר לאותו פליט השואה: "הרי כתוב בעניין שבירת הלוחות "ואשברם לעיניכם" ו"לעיני כל ישראל" וכל זה למה? הוא ע"פ מה שדרשו רז"ל עה"פ "ויאסור אותו לעיניהם..." (בראשית מב, כד, רש"י שם) שכל מאסר שמעון היה רק הצגה בפני השבטים ושמעון בעצמו קיבל כבוד מלכים ב"מאסר יוסף" וה"נ שבירת הלוחות היתה רק לעיני ישראל והלוחות ראשונים בעצמם קיימים בשלמותם. וסיים ה'בית ישראל': כמו כן אנחנו חייבים להאמין שכל מה שאיבדנו בשואה היה רק "**לעינינו**" והכל באמת קיים במקומו.....

ועל זה ניחמו הקב"ה ובישרו שהוא לא ייענש על זה אלא אדרבה - "**אשר שברת**" דדרשו חז"ל שכוונתו ית' היה "**יישר כחך ששברת**" והבטיחו שהוא יהי' מנהיג ישראל אחר דור המדבר בכל דור ודור וכן לעתיד לבא, וזה סוד קיומנו. אנחנו מכפרים על חטא העגל עם

כל פורענות
שנופלת
עלינו במשך
הדורות, עד
שלעתיד לבא

לא יישאר שום רושם מהחטא הנורא הזה.

מי מריבה והנחמה בשבירת הלוחות

אולם כעבור כארבעים שנה: "קח את המטה והקהל את העדה אתה ואהרן אחיך ודברתם אל הסלע לעיניהם ונתן מימיו... וירם משה את ידו ויך את הסלע במטהו פעמים ויצאו מים רבים..... ויאמר ה' אל משה ואל אהרן יען לא האמנתם בי להקדישני לעיני בני ישראל לכן לא תביאו את הקהל הזה אל הארץ אשר נתתי להם" (במדבר כ, ח-יב).

משה לפי מדרגתו נכשל במשימה לדבר אל הסלע לעיני העם ועי"כ לקדש ש"ש ובזה שהכה את הסלע לעיני העם היה בזה חילול ה' ולכך נגזר עליו שימות במדבר ולא יזכה ליכנס לא"י.

"אמר לו ר"ש אפשר ס"ת חסר אות אחת, וכתיב (דברים לא, כו) לקוח את ספר התורה הזה? אלא עד כאן הקב"ה אומר ומשה אומר וכותב, מכאן ואילך הקב"ה אומר ומשה כותב בדמ"ע" (בבא בתרא טו א).

אין ספק שכאשר משה כתב את הפסוקים שמתארים את מיתתו וקבורתו בחו"ל הוא הוריד דמעות על הכישלון שלו שהכה את הסלע לעיני העם וזה מה שגרם לו למות בחו"ל ככל אשר הוא היה כותב מפי הגבורה באותו עת.

הקב"ה ניחם את משה בחתימת התורה ממש "לעיני כל ישראל" לומר לו: משה! היתה פעם אחרת שהכית באבן לעיני העם ובזה הצלת אותם לנצח וזה "הגמר חתימה טובה" לתורה הנצחית ולעם הנצח.

שהרי במה זכינו שאפשר לזכות לכפרה גמורה בלי כיליון האומה ח"ו? בזכות שמשה שבר את הלוחות האבן לעינינו, ועורר אותנו להביט כלפי סיני ולזכור את מעמד הר סיני, זה פתח לנו את שערי התשובה והציל אותנו מהכיליון, ושם אותנו על הדרך לזכות לכפרה גמורה במהרה בימינו אכיה"ר.

הרהורים לאחר שמחת תורה תשפ"ד

שש שנים לאחר שהמאמר המקורי על סוכות - שמחת

תורה יצא לאור, התקפות החמאס התרחשו בארץ ישראל בשמחת תורה תשפ"ד, ולכך אני מרגיש שיש צורך בתוספת למאמר.

רש"י מסיים את פירושו על שלוש המילים האחרונות שבתורה "לעיני כל ישראל" ברמז לשבירת הלוחות. התקשנו מדוע רש"י בחר לכתוב את הפירוש האחרון שלו בנימה עצובה. השלמת הסבב השנתי של קריאה בתורה הוא יום שמח של חגיגה גדולה שאנו חוגגים בשמחת תורה.

ההתקפות הנוראיות בשמחת תורה תשפ"ד היוו טרגדיה שהוחמרה מעצם העובדה שהן קרו ביום חגנו, ביום בו התכוננו לחגוג בשמחה רבה.

במאמר שלנו על שמחת תורה, התקשנו למצוא דרך להבין את המורכבות של שבירת הלוחות על ידי משה ולקחת מכך מסר עבור עם ישראל לדורותיו. חלק ממסרים אלו עשויים לעזור לנו להתחיל לנווט דרך בטרגדיה הנוכחית.

הסקנו שפעולתו הדרמתית של משה הייתה הדרך שלו לשבור את ליבנו כדי שנשוב בתשובה על חטא העגל. בזה הוא דווקא הציל אותנו ואת התורה, והציל את העולם מאבדון. לכך, בסוף חמשת חומשי תורה, אנחנו מזכירים את מעשהו האציל של משה, קריאתו לתשובה. כתוצאה ממעשיו של משה, אנחנו יכולים להגיע לסוף קריאת התורה בכל שנה ולחגוג את סיום התורה בשמחה אדירה. שמחת תורה היא זמן לחגיגה אבל גם זמן לחשבון נפש, כפי שרש"י מורה לנו לעשות דרך הפירוש האחרון שלו, המעורר המחשבה.

כדי לשמר את המסורה והתורה, משה היה חייב לשבור את לבבות עם ישראל ולהניע אותם לתשובה. בימינו, כאשר אנחנו חווים טרגדיה כגון זו שקרתה לנו לאחרונה, עלינו לקחת זמן לעבד אותה, להתכנס, ללמוד מניסיון העבר, ואז להמשיך קדימה עם המסורה. זו הדרך היחידה להמשיך קדימה. הדרך היחידה בה אנו יכולים להתקדם היא דרך השמחה. שמחת תורה תישא אותנו קדימה. עלינו להרהר מאין באנו ומה עלינו לעשות כדי להמשיך את הקיום שלנו. אנחנו חייבים לקבל את העובדה שאין לנו את כל התשובות. אבל אנחנו יודעים שכל רצון ה' וכל השגחתו לתכלית הקיום שלנו וההבטחות של ה' מלווים אותנו תמיד ומעצימים את החוסן הנפשי שלנו.